

"Az antiszemitizmus még mindig jelentős, de föl lehet lépni ellene"
Konferencia az antiszemitizmusról a Közép-Európai Egyetemen

SZOMBAT Zsidó politikai és kulturális folyóirat

2009. március 25. / Gadó János

"...a német társadalomban a hatvanas évektől egészen 2000-ig (az új Intifáda kitöréséig) folyamatosan csökkent az antiszemitizmus, majd ettől kezdve ismét emelkedett. A közel-keleti konfliktus egy-egy újabb fordulójának fellángolásakor az antiszemita érzelmek is magasabbra csapnak."

A bevezető előadást Jehuda Blum tartotta, akit a negyven év felettiek annak idején a tévéhíradóban láthattak, mint Izrael Állam ENSZ nagykövetét. A Budapesten született, 14 éves

korában Bergen Belsenbe deportált, s felszabadulása után alijázó Blum visszatekintett életére, és felidézte gyerekkora antiszemita emlékeit, az ENSZ-kögyűlésen hallott (alig álcázott) antiszemita tirádákat és a ma hallható gyűlölködő szölamokat. Semmi sem változott – ez volt szarkasztikus humorral átszótt előadásának veleje.

Másnap, az első szekció előadói arra keresték a választ, mérhető-e, s ha igen, erősödött vagy gyengült az antiszemitizmus Európában az elmúlt időszakban.

Werner Bergman, a berlini Antiszemitizmus-kutató Intézet vezetője statisztikai idősorokat ismertetett. Eszerint a német társadalomban a hatvanas évektől egészen 2000-ig (az új Intifáda kitöréséig) folyamatosan csökkent az antiszemitizmus, majd ettől kezdve ismét emelkedett. A közel-keleti konfliktus egy-egy újabb fordulójának fellángolásakor az antiszemita érzelmek is magasabbra csapnak. Ez pedig ma már nem a szélsőjobb híveinek monopóliuma, a szélsőbaloldalon és a moszlim közösségekben éppúgy megfigyelhető.

Antoni Sulek, a Varsói Egyetem professzora ellenkező trendekről számolt be: kutatásaik során idén mértek először tapasztalták, hogy a zsidókkal rokonszenvezők aránya (34 százalék) meghaladja az őket ellenszenvesnek tartók arányát. Ezt a trendet – Németországgal ellentétben – a 2000 után kirobbant közel-keleti erőszakhullám sem törte meg.

Elise Friedman (Izrael Dokumentációs Központ, Hága) a januári gázai harcok nyomán kirobbant Izrael-ellenes tüntetésekből mutatott életképeket. A Hollandia nagyvárosaiban tüntető tízezres tömeg nemcsak Izraelt és a zsidókat nevezte nácinak, de a „’ Hamas, Hamas, Jews to the Gas” (Hamasz, Hamasz zsidókat a gázba) kiáltást is hallatta. Ilyen korábban Hollandiában nem fordulhatott elő – mondta felháborodva Friedman asszony. (Ezt valószínűleg sok nyugati nagyvárosról el lehetne mondani – G. J.) A rendőrség eleinte szótlánul tűrte az uszítást, majd a későbbi tüntetéseken némileg összeszedte magát, és a hangadókat kiemelték (és később elítélték). Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az uszító antiszemitizmus hovatovább hétköznapi jelenség az utcákon.

Míg az efféle utcai tüntetők túlnyomórészt az arab bevándorlók (vagy gyerekeik) közül kerülnek ki, a gyűlölködő e-mail-ek szerzői nagyrészt hollandok. „Apám zsidókat mentett, bár ne tette volna!”: az ilyen és ehhez hasonló küldemények egyes őslakosok érzelmeiről árulkodnak. Mit lehet tenni mindezek ellen? – vetette fel a kérdést az előadó. Minden esetben néven kell nevezni az antiszemitizmust, soha nem szabad mellette szó nélkül elmenni.

A következő szekcióban Kis János filozófus, a gyűlöletbeszéd büntetőjogi szankcionálásnak ismert ellenzője és Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság korábbi elnöke, több szigorító (és elbukott) törvényjavaslat szerzője ismertették nézeteiket.

Kis János egy esetleges szigorítás várható hátrányaként említette, hogy a politikailag roppant megosztott országban egy szigorú törvényt a jobboldal éppúgy felhasználna, s így minden, antiszemitizmus miatt indított pert várhatóan egy „magyarellenesség” miatt indított per követne. Számos alkalommal kifejtett véleményét ismételte meg: nem a hatóságnak kéne fellépni a törvények szigorításával, hanem a társadalomnak az etikai normák megszabásával. Szakmai kódexek, közösségi magatartásnormák kellenek, hogy gátat szabjanak a gyűlöletbeszédnek. E téren példaértékűnek nevezte a Kommentár folyóiratban megjelent, a lap főszerkesztőjének és

a Szombat szerkesztőjének „Tizenkét állítás a Soáról” című szövegét, amely mértéket szab, miként lehet erről a tragédiáról etikusan beszélni.

– 1989 után a magyar jogba olyan elemek kerültek, amelyek nem szerves fejlődés során alakultak ki, hanem más (gyakran az angolszász) országok jogrendjéből vették át őket – emlékeztetett Lomnici Zoltán. – Holott a közép-európai közegetől a jogszabályok szigorítása egyáltalán nem idegen – például Németországban és más európai országokban is törvény bünteti a Holokauszt tagadását.

– Nem új törvényekre van szükség, hanem a már meglévők betartatására – vélte Kis János. Hiszen például a Magyar Gárda menetelése egyes roma településeken kimeríti a „világos és közvetlen veszély” fogalmát. Ha a hatóság ekkor sem lép föl, vagy ekkor sem születnek szigorú ítéletek, akkor a bíróság működése a kifogásolható, s ezen egy új törvény sem fog változtatni.

– A bíróságok keze meg van kötve, mióta az alkotmánybíróság egyik döntése rendkívül szigorú kritériumokat szabott a gyűlöletbeszéd tényállásának megállapításához. Azóta a bírák gyakorlatilag senkit sem marasztaltak el gyűlöletbeszéd miatt – válaszolta erre Lomnici Zoltán.

*

Ezután Michael Whine, a brit zsidóság antiszemitizmust monitorozó szervezetének (Community Security Trust) vezetője bemutatta, miként lehet a fenti dilemmákra hatékony választ adni egy olajozottabban működő jogrend esetében. Előadásában – mely az internetes antiszemitizmus elleni fellépésről szólt – több esetet ismertetett, amikor uszító honlapok fenntartóit elítélte angol vagy amerikai bíróság, annak ellenére, hogy a honlap más országok szerverén működött. Ezt a példát ajánlotta azon kérdező figyelmébe is, aki egyes uszító magyar honlapok elleni fellépés lehetőségeiről érdeklődött.

Ezután egyes amerikai államok példáját említette, amelyek – a szólásszabadságot garantáló törvények mellett – képesek hatékonyan szabályozni az Internet működését. Megjegyezte, hogy az antiszemitizmus ellen küzdő legfontosabb amerikai szervezet, az Anti Defamation League együttműködési megállapodást kötött a Youtube videó-megosztó honlappal a gyűlöletkeltő anyagok eltávolítására.

Az Internet ma már nem törvényen kívüli világ – összegezte mondandóját, majd számos olyan honlapot ajánlott, amelyek az internetes gyűlöletkeltés (közismert angol nevén: cyberhate) megfékezésére jöttek létre. Ezek közül legismertebb az International Network Against Cyberhate, amelynek az egyes országok hasonló célú szervezetei a tagjai. (Magyar tagszervezete még nincs. – G. J.)

*

A 4. szekcióban az antiszemitizmus elleni fellépés módszereiről beszéltek. Rafael Vágó, a Tel

Aviv-i egyetem professzora pedagógusi munkájából idézett fel történeteket, mikor Közép-Kelet-Európából érkezett tanároknak tartott továbbképzést a Holokausztról. Tanítványaiban az érdeklődés, rokonszenv sztereotípiákkal és előítéletekkel keveredett. Volt, aki Izrael iránti rokonszenvét azzal indokolta, hogy az itteni zsidók nem hasonlítanak az „otthoni” zsidókra – akiket nem szeret. Hozzáállásukra, felemás érzelmeikre jellemző az egyszeri román emberről szóló vicc, aki 1967-ben napról napra lelkesebben újságolja kollégáinak, miként veri meg Izrael a szovjetek által támogatott arabokat, míg végül az utolsó napon csalódottan értesül róla, hogy az izraeliek valójában zsidók. Alighanem ezek az ellentmondások szülték előadása címét: Előítélet, frusztráció, reménység.

Rafael Pankowski, a lengyel Nigdy Wiecej (Soha többé) mozgalom képviselője szerteágazó tevékenységükről beszélt. Szavaiból kitűnt, hogy a 15 éve működő mozgalom a legnagyobb, legerősebb civil kezdeményezés, amely hazájában az antiszemitizmus ellen lép. Konferenciák, megemlékezések, figyelemfelkeltő megmozdulások egyaránt szerepelnek programjaik között. Egyik legutóbbi kezdeményezésük a „Ki a rasszizmussal a stadionokból” program. Ezzel a lengyel futballpályákon még mindig domináns neonáci, antiszemita hangulatot próbálják megváltoztatni, a futbalszövetséggel, klubokkal, szurkolói csoportokkal keresve a kapcsolatot. A mozgalom az elmúlt 15 év alatt intézményesült, komoly kapcsolatrendszert épített ki otthon és külföldön egyaránt. „Az antiszemitizmus még mindig jelentős, de föl lehet lépni ellene” – zárta szavait Pankowski.

Andrew Baker, az American Jewish Committee (AJC) egyik frontembere más perspektívát nyújtott hallgatóinak. A befolyásos amerikai zsidó szervezet kormányokkal, nemzetközi intézményekkel tárgyal. Baker rabbi összefoglalta, mit tettek az elmúlt tíz évben, amikor (az új intifáda nyomán) világszerte ismét fellángolt az antiszemitizmus. Két nagy – külügyminiszterek és más vezető politikusok jelenlétében tartott – konferenciát hívtak össze az antiszemitizmus tárgykörében, valamint elfogadtatták az antiszemitizmus munkadefinícióját, mely – ez kulcsmozzanat! – már az Izraellel szembeni szélsőséges megnyilvánulásokat is tartalmazza.

*

Zárszavában Kovács András, a CEU professzora, a konferencia szervezője nyugtatta meg a hallgatóságot: az antiszemitizmus várhatóan továbbra sem fog eltűnni a köztudatból. A legtöbb, amit tehetünk, hogy fellépünk a sztereotípiák kialakulása ellen, valamint a sztereotípiák „izmusokká” – vagyis politikai ideológiákká – alakulása ellen, amelyek mozgósító ereje igen veszélyes lehet.

*

A konferenciát a Közép-Európai Egyetem (CEU) szervezte együttműködve Izrael Állam, az Egyesült Államok, a Holland Királyság és a Lengyel Köztársaság Nagykövetségével, az Európai Bizottság Magyarországi Képviselével és a Konrad Adenauer Alapítvánnyal.

